

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave a úrovni procesu a podmienok organizovania vzdelávania na získanie nižšieho stredného vzdelania

V základných školách (ZŠ) sa úloha sledovala pri komplexných inšpekciách, pričom v aktuálnom školskom roku iba v 1 (*Prešovský kraj*) zo 79 hodnotených ZŠ bolo organizované vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania pre 19 prihlásených žiakov. V čase výkonu školskej inšpekcie sa vzdelávania zúčastňovalo už len 8 z nich.

V stredných odborných školách (SOŠ) sa úloha sledovala pri komplexných inšpekciách a pri inšpekciách tematických zameraných na zistenie stavu personálnych, priestorových a materiálno-technických podmienok elokovaných pracovísk, pričom školskí inšpektori v subjektoch kontrolovali organizovanie kurzov na získanie nižšieho stredného vzdelania v aktuálnom i v predchádzajúcom školskom roku. Zo 16 kontrolovaných SOŠ ich realizovali 2 súkromné a 2 štátne školy s vyučovacím jazykom slovenským (*Košický kraj, Prešovský kraj*) a vzdelávali sa v nich **žiaci z marginalizovanej rómskej komunity**.

V školskom roku **2017/2018** organizovali kurz 4 subjekty¹ na 7 elokovaných pracoviskách, z nich 1 SOŠ súčasne aj v kmeňovej škole – prijali do nich 134 žiakov, všetci boli žiakmi 2-ročného štúdia SOŠ.

V školskom roku **2018/2019** kurz (*do termínu konania inšpekcií*) uskutočňovali 3 školy² na 5 elokovaných pracoviskách, z nich 1 subjekt súčasne aj v kmeňovej škole – prijali do nich 72 žiakov 2-ročného štúdia SOŠ.

Aj z týchto čiastkových údajov vyplýva, že uvedený druh vzdelávania, napriek tomu, že poskytuje stupeň vzdelania, ktorý vyplýva z poslania ZŠ, sa koncentruje najmä v stredných školách, konkrétne v SOŠ, hoci tieto majú z hľadiska pokrytosti siete v porovnaní so ZŠ, ale aj z hľadiska personálnych a často i materiálno-technických podmienok pre organizovanie tohto vzdelávania oveľa nevýhodnejšiu pozíciu. Novela školského zákona umožnila od roku 2012 organizovať kurzy na získanie nižšieho stredného vzdelania aj SOŠ. Štatistické údaje (*tabuľka č. 1*) potvrdzujú skutočnosť, že aktuálne ZŠ poskytujú vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania v oveľa nižšej miere ako SOŠ.

Tabuľka č. 1 Porovnanie počtu žiakov kurzu v ZŠ a SOŠ podľa jednotlivých krajov (zdroj – Centrum vedecko-technických informácií SR)

Kraj/počet frekventantov kurzu		BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE	SR
2012	ZŠ	48	45	41	4	25	75	4	271	513
	SOŠ	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2018	ZŠ	24	0	4	0	7	12	5	3	55
	SOŠ	6	115	10	37	40	107	212	288	815

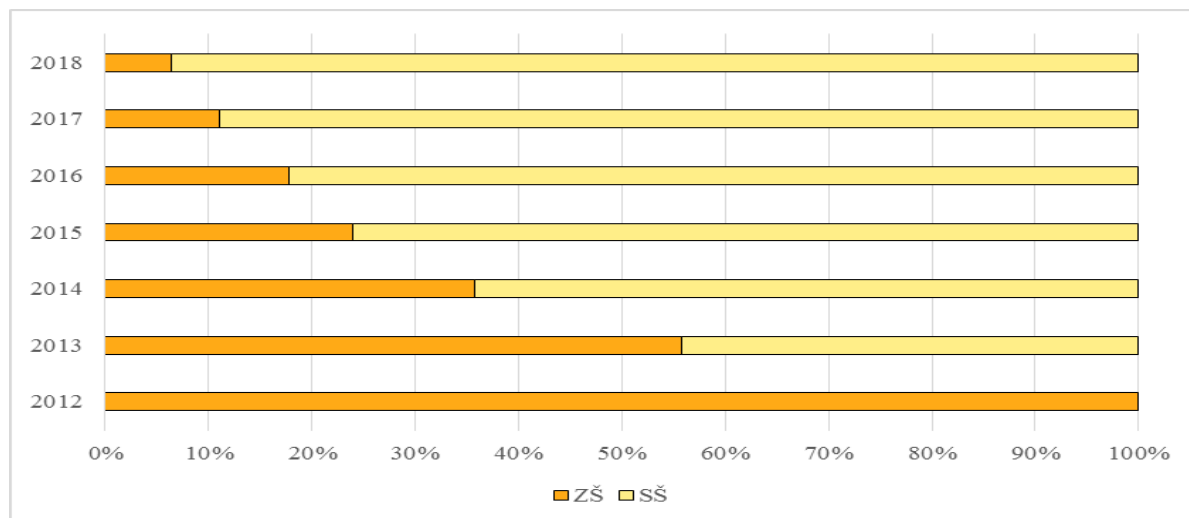
Porovnané údaje za rok 2012 až 2018 preukázali, že počet frekventantov kurzov organizovaných v SOŠ sa postupne v jednotlivých rokoch zvyšoval vo všetkých krajoch SR, výrazne však v školách Košického a Prešovského kraja (*graf č. 1*). Štátna školská inšpekcia na základe vykonaných inšpekcií (*v aktuálnom i predchádzajúcom školskom roku*) zistila, že

¹ Stredná odborná škola, Prakovce 282; Stredná odborná škola, Kollárova 17, Sečovce; Súkromná stredná odborná škola, Dukelská 33, Giraltovce; Súkromná stredná odborná škola, Biela Voda 2, Kežmarok

² Súkromná stredná odborná škola, Dukelská 33, Giraltovce; Stredná odborná škola, Prakovce 282; Súkromná stredná odborná škola, Biela Voda 2, Kežmarok

v uvedených krajoch boli organizované predovšetkým pre žiakov z MRK prijatých do 2-ročných učebných odborov.

Graf č. 1 Porovnanie počtu žiakov v ZŠ a SOŠ prihlásených do kurzu na získanie nižšieho stredného vzdelania (zdroj – Centrum vedecko-technických informácií SR)

Žiakom, ktorým hrozilo predčasné ukončenie školskej dochádzky, nie vždy poskytovali ZŠ primeranú individuálnu podporu a dostatočné edukačné intervencie, z toho dôvodu pomerne vysoký počet žiakov ukončil školskú dochádzku v ZŠ v nižšom ako 9. ročníku. Najviac žiakov, ktorí za roky 2012 až 2018 predčasne ukončili školskú dochádzku v ZŠ a zároveň dostali možnosť získať nižšie stredné vzdelanie bolo v Košickom kraji (2 595), menej v krajoch Prešovskom (1 059) a v Banskobystrickom (1 006).

Uvedené údaje v podstate potvrdzujú, že vzdelávací systém je viac orientovaný na kompenzačné opatrenia, ktoré dodatočne vytvárajú predpoklad pre získanie aspoň výučného listu, než na preventívne opatrenia, ktoré by výrazne pozitívne ovplyvňovali školskú úspešnosť žiakov pochádzajúcich zo spoločností ohrozovaných chudobou, žiakov, pre ktorých nie je vyučovací jazyk materinským jazykom a žiakov, ktorí majú zdravotné alebo závažné osobné problémy. V poskytovaní nižšieho stredného vzdelania teda dominujú viac SOŠ ako ZŠ napriek menej vhodným podmienkam s významným negatívnym vplyvom na plnenie požiadaviek príslušných vzdelávacích štandardov a požiadaviek na profil absolventa.

Vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania sa uskutočňovalo externou večernou formou, v 1 škole³ aj dennou formou štúdia a realizovalo sa v rozpätí od 2 do 10 mesiacov.

Uchádzači boli prijímaní na vzdelávanie na základe písomnej prihlášky a fotokópie vysvedčenia z posledného ročníka základnej školy (ZŠ), v ktorom neboli klasifikovaní stupňom nedostatočný. Vážne nedostatky v prijímacom konaní boli zistené v škole⁴ Košického kraja – mnohým žiakom chýbali prihlášky na štúdium aj doklady o absolvovaní predchádzajúceho vzdelávania. Zrejme aj z tohto dôvodu v kontrolovaných subjektoch Košického kraja neboli žiaci zaraďovaní do vzdelávacích skupín podľa zohľadnenia posledného úspešne ukončeného ročníka v ZŠ, rovnako určenie dĺžky kurzu nebolo podmienené zisťovaním úrovne ich vedomostí (zároveň trvanie kurzu v SOŠ, ktorá ho uskutočňovala dennou formou, nekorešpondovalo s nastavenou dĺžkou kurzu v organizačnej smernici). V skupinách boli spoločne vyučovaní žiaci, ktorí ukončili úspešne rôzne ročníky –

³ Stredná odborná škola, Prakovce 282

⁴ Stredná odborná škola, Kollárova 17, Sečovce

4. ročník až 8. ročník. V jednom zo subjektov⁵ (*externá forma štúdia*) absentovalo aj spracovanie obsahu vzdelávania a v ďalšom⁶ (*denná forma štúdia*) v učebnom pláne uvedený cudzí jazyk nekorešpondoval s reálne v kurze vyučovaným cudzím jazykom (*v učebnom pláne bol uvedený anglický/ruský jazyk, ale vyučovaný bol jazyk nemecký*). Pri zaradovaní cudzieho jazyka do kurzov nebola u väčšiny žiakov SOŠ nielen Košického, ale rovnako aj Prešovského kraja dodržaná zo strany škôl jazyková nadväznosť vzdelávania.

K negatívnym zisteniam prináležala aj skutočnosť, že na elokovanom pracovisku SOŠ⁷ Košického kraja vyučovanie predmetov kurzu (*s výnimkou nemeckého jazyka*) nezabezpečovali pedagogickí zamestnanci spĺňajúci požadované kvalifikačné predpoklady a v triede kmeňovej školy nebolo zaistené odborné vyučovanie 3 predmetov (*občianska náuka, geografia a dejepis*). Neodborne boli vyučované aj 2 predmety (*fyzika, chémia*) vo vzdelávacej skupine v škole⁸ Prešovského kraja a v ďalšej SOŠ⁹ v Prešovskom kraji na každom elokovanom pracovisku boli neodborne vyučované 3 tie isté predmety (*fyzika, matematika, dejepis*).

Nedostatky sa vyskytovali tiež v pedagogickej dokumentácii, ktorá nebola vždy vedená trvalým spôsobom a na tlačivách podľa vzorov schválených a zverejnených ministerstvom školstva. Dochádzku žiakov i preberané učivo subjekty zaznamenávali pravidelne, ale v 1 SOŠ triednu knihu nevedli vôbec (*školou vyhotovený záznamový hárok bol vypracovaný osobitne pre každý vyučovací predmet*) a v 2 absentovali katalógové listy žiakov. Kontrola dokumentácie týkajúcej sa komisionálnych skúšok preukázala, že rozhodnutia o povolení vykonať ich nevydali 3 riaditelia. Vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania ukončovali žiaci komisionálnou skúškou zo všetkých stanovených predmetov, s výnimkou subjektu¹⁰, v ktorom frekventanti nekonali skúšku z predmetu občianska náuka. V 1 SOŠ¹¹ absentovali kritériá a spôsob hodnotenia otázok a úloh a zároveň žiaci absolvovali v rámci každej komisionálnej skúšky len ústne skúšanie, z toho dôvodu nebolo možné posúdiť objektivnosť výsledkov klasifikácie.

Po úspešnom ukončení vzdelávania školy vydali jeho účastníkom vysvedčenia s doložkou, v ktorej bolo uvedené, aký stupeň vzdelania získali. Doklady vydali na základe protokolov o komisionálnych skúškach, v 1 subjekte však nebolo potvrdené ich prevzatie podpisom absolventa kurzu.

V predchádzajúcom školskom roku (2017/2018) zo **134 prijatých** žiakov **ukončilo** vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania úspešne **100** (74,6 %) a po jeho absolvovaní pokračovali do konca školského roka vo vzdelávaní v tom istom ročníku a v tom istom učebnom odbore. Na základe splnenia podmienok prijímacieho konania bolo **22** (22 %) z nich **prijatých** do **1. ročníka** trojročných učebných odborov (*strojný mechanik; nástrojár; murár; kuchár; hostinský, hostinská*).

V aktuálnom školskom roku (2018/2019) do času konania školských inšpekcí bolo **prijatých** do kurzov celkom **72** záujemcov a **44** (61,1 %) žiakov ho úspešne **ukončilo** (*vzdelávanie organizované SOŠ¹² Prešovského kraja s 22 frekventantmi v čase realizovanej školskej inšpekcie nebolo ukončené*). U žiadneho absolventa kurzu neprišlo k zmene v jeho doterajšom vzdelávaní – žiaci pokračovali v dvojročnom vzdelávacom programe odboru vzdelávania v SOŠ.

⁵ Stredná odborná škola, Kollárova 17, Sečovce

⁶ Stredná odborná škola, Prakovce 282

⁷ Stredná odborná škola, Prakovce 282

⁸ Súkromná stredná odborná škola, Dukelská 33, Giraltovce

⁹ Súkromná stredná odborná škola, Biela Voda 2, Kežmarok

¹⁰ Stredná odborná škola, Kollárova 17, Sečovce

¹¹ Stredná odborná škola, Kollárova 17, Sečovce

¹² Súkromná stredná odborná škola, Dukelská 33, Giraltovce

ZŠ¹³ organizovala kurz pre žiakov z MRK, ktorí nezískali nižšie stredné vzdelanie podľa dokumentu vydaného po prerokovaní v pedagogickej rade i v rade školy. Definovala podmienky prijatia uchádzačov, organizáciu kurzu, obsah i organizačnú formu edukácie. Kurz sa realizoval externou formou štúdia, v dĺžke 9 mesiacov, v rozsahu 25 vyučovacích hodín týždenne. Zaradením vyučovacieho predmetu anglický jazyk do učebného plánu bola dodržaná požiadavka jazykovej nadväznosti vo vzdelávaní cudzieho jazyka. Vyučovanie jednotlivých predmetov zabezpečovali interní pedagogickí zamestnanci školy. Ukončenie kurzu vykonaním komisionálnych skúšok zo všetkých vyučovaných predmetov bolo stanovené na koniec aktuálneho školského roka. Pedagógovia viedli príslušnú pedagogickú dokumentáciu a katalógové listy žiakov. V čase výkonu školskej inšpekcie navštevovalo kurz už len 8 z pôvodne prihlásených 19 uchádzačov. Dokumentácia jedného z uchádzačov nebola kompletná, chýbala v nej fotokópia vysvedčenia z posledného ukončeného ročníka v ZŠ, v ktorom nebol klasifikovaný stupňom nedostatočný. Zaradenie frekventantov kurzu, ktorí ukončili školskú dochádzku v 6., 7. alebo v 8. ročníku ZŠ, do jednej vzdelávacej skupiny sa realizovalo bez overenia úrovne ich vedomostí, zručností. Škola neprispôbila obsah vzdelávania špecifickým individuálnym potrebám a vzdelávacím schopnostiam jednotlivcov. K výrazným negatívam patrí nezabezpečenie odbornosti vyučovania predmetov *matematika, anglický jazyk, fyzika, chémia, dejepis a občianska náuka*, pričom aj zloženie skúšobných komisií pre komisionálne skúšky z uvedených predmetov, ktorými sa kurz ukončoval, bolo v rozpore so školským zákonom, členovia komisií nespĺňali kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre skúšaný predmet.

Záver

Z dlhodobých dát, ktoré reprezentujú počty žiakov, ktorí absolvovali vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania a rovnako aj z inšpekčných zistení vyplýva, že tento druh vzdelávania sa v čoraz väčšej miere viaže na SOŠ resp. ich elokované pracoviská a prirodzene je poskytované takmer výlučne žiakom 2-ročných učebných odborov pochádzajúcich prevažne zo sociálne znevýhodneného prostredia /z marginalizovanej rómskej komunity.

Výchovno-vzdelávací proces bol poznačený mnohými nedostatkami, ktoré zakladali oprávnený predpoklad, že absolventi vzdelávania nemohli získať vedomosti, zručnosti a postoje definované príslušnými vzdelávacími štandardmi. Je málo pravdepodobné, že v prípadoch, kedy sa externou večernou formou vzdelávali spolu takí žiaci, z ktorých časť úspešne ukončila iba 4. ročník ZŠ a časť ukončila vyššie ročníky, mohlo dôjsť k získaniu požadovaných kompetencií celej skupiny. Tento predpoklad podporuje aj skutočnosť, že SOŠ nedisponujú pedagogickými zamestnancami spĺňajúcimi kvalifikačné predpoklady pre vyučovanie celej škály vyučovacích predmetov zaradených do učebného plánu vzdelávania na získanie nižšieho stredného vzdelania a rovnako podporuje tento predpoklad aj fakt, že nie je možné získať požadované jazykové kompetencie v cudzom jazyku v prípade, že nebola zachovaná nadväznosť na cudzí jazyk absolvovaný v ZŠ (*resp. ani pri zachovaní jazykovej nadväznosti, pokiaľ žiak úspešne ukončil iba niektorý z nižších ročníkov ZŠ, nie je možné, aby v krátkom čase tieto kompetencie získal*). Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že jednotne nastavený, nemodifikovaný učebný plán pre vzdelávaciu skupinu nezohľadňoval vzdelávacie schopnosti a možnosti jednotlivých žiakov (*obsah a rozsah učebných tém nebol upravený v nadväznosti na ich rozdielne individuálne potreby*).

Oprávnené pochybnosti o účasti žiakov na vzdelávaní, ktoré malo viesť k získaniu nižšieho stredného vzdelania, vyvolávajú zistenia z inšpekcií vykonaných na elokovaných pracoviskách¹⁴ stredných odborných škôl, kde denná dochádzka žiakov na vzdelávanie v 2-

¹³ Základná škola, Podsadek 140, Stará Lubovňa

¹⁴ Vid' Správa o stave a úrovni personálnych, priestorových a materiálno-technických podmienok elokovaných pracovísk v strednej odbornej škole v školskom roku 2018/2019 v SR www.ssiba.sk

ročných učebných odboroch bola nepravidelná, resp. charakteristická vysokou mierou absencie žiakov.

Kľúčová otázka, na ktorú budú musieť zodpovedné inštitúcie reagovať, súvisí so súčasným prílišným dôrazom na kompenzačné opatrenia pre tých žiakov, ktorí úspešne neukončili 9. ročník ZŠ, namiesto kladenia dôrazu na prijímanie preventívnych opatrení, ktoré by pomohli prekonať žiakom vzdelávacie problémy v ZŠ. Zároveň je potrebné priznať, že súčasný model vzdelávania na získanie nižšieho stredného vzdelania z aspektu nastavenia jeho obsahu, požiadaviek na výkon žiaka a organizačných pravidiel a možností jeho realizácie nemôže ani zďaleka viesť k tomu, aby každý jeho absolvent získal aspoň porovnateľné vzdelanie, ktoré dnes poskytuje ZŠ.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom základných škôl

- identifikovať faktory vedúce k predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky a prijímať opatrenia vo vzťahu k skupinám, ktorým takéto riziko hrozí (žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia, z marginalizovaných rómskych komunít, so zdravotným znevýhodnením, žiaci cudzinci)
- monitorovať účinnosť prijatých opatrení s cieľom zvyšovať ich efektívnosť
- organizovaním kurzov poskytovať fyzickým osobám, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie, príležitosť získať nižšie stredné vzdelanie v záujme zvýšenia ich možností lepšieho uplatnenia sa na trhu práce

Riaditeľom základných škôl a stredných odborných škôl

- stanoviť dĺžku kurzu pre uchádzačov s ohľadom na posledný úspešne ukončený ročník základnej školy a následne modifikovať plán vzdelávania podľa vzdelávacích schopností a možností jednotlivých žiakov
- zohľadňovať dôsledne overenú vedomostnú úroveň uchádzačov kurzu pri ich zaradovaní do vzdelávacích skupín s cieľom, aby absolvent získal požadované vedomosti, zručnosti a postoje definované príslušnými vzdelávacími štandardmi vyučovaných predmetov základnej školy
- zaistiť výchovno-vzdelávací proces pedagogickými zamestnancami spĺňajúcimi kvalifikačné predpoklady
- zabezpečiť jazykovú nadväznosť cudzieho jazyka vyučovaného v základnej škole s cudzím jazykom vyučovaným v kurze

Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR

- vypracovať taký model vzdelávania na získanie nižšieho stredného vzdelania, ktorý nastavením obsahu a organizácie umožní každému absolventovi získať čitateľské a matematické kompetencie porovnateľné so vzdelaním poskytovaným základnou školou tak, aby mohol úspešne absolvovať 3-ročný učebný odbor